

Sygn. akt III CZ 40/16

POSTANOWIENIE

Dnia 26 października 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący)

SSN Jan Górski

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Generalnego Dyrektora Dróg Krajowych
i Autostrad

przeciwko T. O., M. K. i A. K.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 26 października 2016 r.,

zażalenia pozwanych M. K. i A. K.

na wyrok Sądu Okręgowego w K.

z dnia 27 kwietnia 2016 r., sygn. akt II Ca .../16,

**oddala zażalenie, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 27 kwietnia 2016 r. Sąd Okręgowy w K., uwzględniając apelację powoda, uchylił wyrok Sądu Rejonowego w K. z dnia 17 listopada 2015 r. w części oddalającej powództwo i rozstrzygającej o kosztach postępowania i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Przyjął, iż wbrew stanowisku Sądu Rejonowego powód posiada interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. do wytoczenia powództwa objętego niniejszym postępowaniem, a wobec okoliczności, że w ramach poprzednio przeprowadzonej kontroli instancyjnej wyrokiem z dnia 9 lipca 2014 r. Sąd Okręgowy w K. zniósł postępowanie w całości przekazując sprawę Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania, a Sąd ten nie prowadził żadnego postępowania dowodowego, wydanie orzeczenia reformatoryjnego jest niemożliwe, gdyż koniecznym jest przeprowadzenie postępowania dowodowego w całości. Sąd Okręgowy podkreślił, że nie można wykluczyć istnienia interesu prawnego powoda w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieważności umów, nawet w sytuacji przysługiwania mu uprawnienia do wytoczenia powództwa z art. 10 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 790 ze zm.), natomiast żadne postępowanie dowodowe w zakresie nieważności umów nie zostało przeprowadzone, ani żadne ustalenia w tym zakresie nie zostały poczynione przez Sąd Rejonowy.

W zażaleniu na to orzeczenie pozwani zarzucili naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c. i art. 232 k.p.c. i wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania z uwzględnieniem kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W judykaturze Sądu Najwyższego wyjaśniono, iż kognicja Sądu Najwyższego, jako sądu rozpoznającego zażalenie na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. jest wąska, ograniczając się wyłącznie do ustalenia, czy istniały procesowe podstawy do wydania wyroku kasatoryjnego czy też sąd odwoławczy popełnił błąd przy kwalifikowaniu określonej sytuacji procesowej, jako odpowiadającej jednej

z podstaw orzeczenia kasatoryjnego i poszukiwał podstaw uchylenia orzeczenia poza katalogiem wskazanym w art. 386 § 2 i 4 k.p.c. Oznacza to, iż Sąd Najwyższy rozpatrując zażalenie weryfikuje jedynie, czy doszło do nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo, wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.), bądź też czy miała miejsce nieważność postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.). Zażalenie nie jest natomiast środkiem prawnym służącym badaniu materialnoprawnej podstawy zaskarżonego orzeczenia, a poza zakresem kontroli Sądu Najwyższego pozostaje prawidłowość stanowiska prawnego sądu odwoławczego, co do meritum (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2013 r., I CZ 5/13, OSNC-ZD 2014 r., nr 1, poz. 4 i z dnia 21 maja 2015 r., IV CZ 10/15, nie publ. oraz powołane w nich orzeczenia).

Rację mają skarżący, iż w rozpoznawanej sprawie nie zachodziła podstawa do wydania wyroku kasatoryjnego z uwagi na potrzebę przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. W poprzednim postępowaniu pierwszoinstancyjnym strony zgłosiły jedynie wnioski dowodowe o dopuszczenie dowodów z dokumentów, zeznań świadka i opinii biegłego (k. 2-5, 53-55, 86). Sąd Rejonowy przeprowadził wnioskowane dowody i wydał wyrok częściowo uwzględniający powództwo. Wyrokiem z dnia 9 lipca 2014 r. Sąd Okręgowy w K. wyrok ten uchylił, zniósł postępowanie w całości wobec stwierdzenia nieważności postępowania i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania. Mimo zniesienia postępowania, Sąd Rejonowy ponownie rozpoznający sprawę ograniczył swoją aktywność do jednej rozprawy, na której nie przeprowadził żadnych dowodów. Sposób procedowania Sądu Rejonowego nie rodził jednak konsekwencji w postaci potrzeby przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Wprawdzie ustalenia faktyczne poczynione w nieważnym postępowaniu pozbawione są znaczenia, ponieważ wada, jaką dotknięte zostało całe postępowanie, wyłącza możliwość podejmowania jakichkolwiek rozważań w oparciu o jego wyniki (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2010 r., I CSK 272/09, nie publ.). Jednak po zniesieniu postępowania skutek stwierdzonej nieważności, zasadniczo wola stron decyduje o tym, czy zniesione postępowanie

powinno być powtórzone i w jakim zakresie. Jeżeli zatem strony zgodnie oświadczają, że nie żądają powtórzenia zniesionego postępowania, sąd nie musi przeprowadzać go na nowo. W takim stanie rzeczy strony mogą powoływać się na przedstawione w sprawie dokumenty oraz inne dowody, jako na już przeprowadzone (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 grudnia 1967 r., I PR 385/67, OSNCP 1968, nr 11, poz. 187).

Sytuacja taka wystąpiła w rozpoznawanej sprawie. Na rozprawie przed Sądem Rejonowym strony podtrzymały dotychczas prezentowane stanowiska, nie kwestionując opinii biegłej wydanej w zniesionym postępowaniu (k. 244-245). Z motywów rozstrzygnięcia Sądu Rejonowego wynika, iż powielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd uprzednio rozpoznający sprawę, uznając je za bezsporne (k. 251-252). Podstawa faktyczna tego rozstrzygnięcia nie została zakwestionowana w apelacji, w której ograniczono się do zgłoszenia zarzutu naruszenia art. 189 k.p.c. (k. 257-260). W przyjętym modelu postępowania apelacyjnego sąd drugiej instancji jest związany zarzutami naruszenia prawa procesowego (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55). Nieuprawnione było, zatem stanowisko Sądu Okręgowego, iż sam fakt zniesienia uprzednio przeprowadzonego postępowania, rodził potrzebę powtórzenia postępowania dowodowego w całości.

Nie ma natomiast podstaw argumentacja skarżących, jakoby Sąd Okręgowy bezzasadnie upatrywał przyczyny uchylenia wyroku Sądu Rejonowego w potrzebie przeprowadzenia postępowania dowodowego, w zakresie nie objętym wnioskami dowodowymi stron. Sąd Okręgowy stanowiska takiego, bowiem nie wyraził. Odmiennej natomiast kwestią jest potrzeba poczynienia ustaleń faktycznych w oparciu o zgromadzony w sprawie materiał dowodowy, w związku z odmienną oceną prawną zgłoszonego żądania, dokonaną przez Sąd drugiej instancji.

Mimo wadliwego zdiagnozowania przesłanki procesowej uzasadniającej wydanie wyroku kasatoryjnego, zaskarżone orzeczenie jest jednak prawidłowe, skoro stanowisko Sądu Okręgowego sprowadzało się w istocie do uznania, iż Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, o nierozpoznaniu istoty sprawy można mówić wówczas, gdy sąd nie odniósł się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania, albo merytorycznych zarzutów strony, uznając bezzasadnie, że nie jest to konieczne z uwagi na istnienie przesłanek materialnoprawnych lub procesowych unicestwiających roszczenie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2015 r., V CZ 91/14, nie publ.; z dnia 5 marca 2015 r., V CZ 126/14, nie publ.; z dnia 21 maja 2015 r., IV CZ 10/15, nie publ.; z dnia 26 czerwca 2015 r., I CZ 60/15, nie publ. oraz powołane w nich orzeczenia). Sąd Rejonowy wyszedł z założenia, iż powód nie ma interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieważności umów, skoro uprzednio zostało prawomocnie oddalone jego powództwo o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, dotyczące nieruchomości objętych zakwestionowanymi w pozwie o ustalenie umowami. Sąd Okręgowy zaprezentował odmienne stanowisko przyjmując, iż odrębność powództw o ustalenie i uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym opartych na odmiennych podstawach prawnych i ukierunkowanych na uzyskanie różnych celów, uzasadnia w okolicznościach sprawy przyjęcie, iż powód posiada interes prawny do wytoczenia powództwa.

W przypadku powództwa o zasądzenie świadczenia czy powództwa o ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa, podniesienie przez pozwanego zarzutu braku interesu prawnego zbiega się z kwestionowaniem legitymacji materialnej. Natomiast istnienie interesu prawnego w powództwie o ustalenie stanowi przesłankę - także o charakterze materialnoprawnym - zgłoszonego na podstawie art. 189 k.p.c. żądania. Oznacza to, iż dopuszczalność badania i ustalenia prawdziwości twierdzeń powoda o istnieniu ustalonego w pozwie stosunku prawnego lub prawa musi poprzedzać badanie merytorycznej przesłanki powództwa o ustalenie w postaci interesu prawnego lub prawa. Pierwsza z tych przesłanek określana w doktrynie, jako przesłanka skuteczności, warunkuje określony skutek tego powództwa, decydując o dopuszczalności badania i ustalania prawdziwości twierdzeń powoda. Wykazanie zaś drugiej z tych przesłanek decyduje o zasadności powództwa (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia

19 listopada 1996 r., III CZP 115/96, OSNC 1997, nr 4, poz. 35, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2000 r., II CKN 750/99, nie publ. i z dnia 27 czerwca 2001 r., II CKN 898/00, nie publ.). Skoro Sąd Rejonowy wadliwie w przekonaniu Sądu Okręgowego uznał, iż w sprawie nie występuje przesłanka materialnoprawna warunkująca roszczenie i nie badał materialnoprawnej podstawy żądania odnoszącej się do nieważności umów objętych pozwem, to nie rozpoznał istoty sprawy.

Z przytoczonych względów, na podstawie art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398¹⁴ k.p.c. Sąd Najwyższy oddalił zażalenie, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie (art. 108 § 1 w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.).

jw

kc